

Gudstjänstutskottets betänkanden

G 2023:1–4

Gudstjänstutskottets betänkanden

G 2023:1 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

G 2023:2 Om evangelieboken

G 2023:3 Publicering av psalmförslag

G 2023:4 Om fasta och måltider

Kyrkomötet
Gudstjänstutskottets betänkande 2023:1

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Sammanfattning

I det här betänkandet behandlas ärenden som rör Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II, genom kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4, sjätte avsnittet och kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 med bilagor.

Gudstjänstutskottet föreslår kyrkomötet att med de ändringar som utskottet föreslår anta förslaget till ny kyrkohandbok del II. Tidpunkt för ikraftträdande föreslås ändras till pingstdagen 2024. Läronämnden och kyrkorättsnämnden har yttrat sig över skrivelserna. Det har också ekumenikutskottet gjort.

Till betänkandet finns två reservationer och en särskild mening.

Innehåll

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut	3
Skrivelsernas förslag	3
Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4 Ändringar i kyrkoordningen m.m., avsnitt 6, Övriga ändringar och rättelser.....	5
Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II	6
Yttranden från läronämnden	6
Yttranden från kyrkorättsnämnden	6
Yttrande från andra utskott	6
Bakgrund	6
Tidigare behandling i kyrkomötet.....	8
Kyrkoordningen om kyrkans böcker och användningen av psalmboken	8
Utskottets överväganden	9
Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4	9
Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5	9
Bilaga 1 Läronämndens yttrande 2023:1y	12
Bilaga 2 Kyrkorättsnämndens yttrande 2023:6y	17
Bilaga 3 Kyrkorättsnämndens yttrande 2023:7y	19
Bilaga 4 Ekumenikutskottets yttrande 2023:3y	20
Tillkommande bilaga efter kyrkomötets första sammanträde:	
Bilaga 5 Läronämndens yttrande 2023:14y	22

1. Kyrkomötet beslutar att anta Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II i enlighet med kyrkostyrelsens förslag med nedan angivna ändringar och tillägg.
2. Kyrkomötet beslutar att tidpunkten för ikraftträdande fastställs till pingstdagen 2024.
3. Kyrkomötet beslutar *beträffande inledning* att formuleringen ”hela Guds folk” ska ändras till ”hela kristenheten” samt att ”under dess auktoritet” i sista meningen stryks.
4. Kyrkomötet beslutar *beträffande övergripande anvisningar* att orden ”egen” och ”separat” ersätts med ”särskild”, att sista stycket ska lyda: ”Delaktighet, tillgänglighet och mångfald ska präglade dessa gudstjänster. Det är av vikt att barns och ungas röster hörs och att lokala traditioner och praxis är vägledande. Denna mångfald av röster kan också gestaltas i gudstjänsten genom att det karitativa diakonatet ges liturgiska uppgifter, till exempel genom att en diakon kan leda förbön och sändning.”
5. Kyrkomötet beslutar *beträffande teckenförklaringar* att först i förklaringen av förkortningen BE lägga till ”Biskop”, att förklaringen av förkortningen L ska ändras från ”Annan gudstjänstledare” till ”Ledare i gudstjänsten”.
6. Kyrkomötet beslutar *beträffande vigningshandlingar, allmänna anvisningar* att stryka sista meningen ”Det befriar inte andra i kyrkan från ansvar utan levandegör kyrkans gemensamma sändning på Guds kallelse”.
7. Kyrkomötet beslutar *beträffande biskopsvigning, anvisningar* att stryka sista stycket ”När ärkebiskop tas emot ska följande ordning användas. Vigningsakten utgår men momentet Kungörelsen används, som förklarar hur valet har gått till.”
8. Kyrkomötet beslutar *beträffande biskopsvigningsmessa, kungörelse* att momentet som gäller ärkebiskop flyttas till mottagande av biskop, efter första stycket i mottagandet.

När ärkebiskop tas emot läses följande:

B Genom val har NN utnämnts till ärkebiskop. Kyrkostyrelsen har bekräftat valet och idag tas NN emot som ärkebiskop för tjänst i Uppsala stift, i Svenska kyrkan och i Kristi världsvida kyrka.

Representant för kyrkostyrelsen läser upp kyrkostyrelsens dokument. Electa/us går fram till altarringen.
9. Kyrkomötet beslutar *beträffande biskopsvigningsmessa, förbön* att placeringen av momentet Kyrkans förbön är fakultativ, i enlighet med läro-nämndens förslag och att konsekvensändringar ska göras i präst- och diakonvigningsmessa, prästvigningsmessa samt i diakonvigningsmessa.

10. Kyrkomötet beslutar *beträffande biskopsvigningsmässa, vigningsbön och handpåläggning*
att formuleringen ”I Kristus är vi ditt folk” ska ändras till ”I Kristus tillhör vi ditt folk”,
att konsekvensändringar ska göras i präst- och diakonvigningsmässans vigningsbön, prästvigningsmässans vigningsbön samt i diakonvigningsmässans vigningsbön.
11. Kyrkomötet beslutar *beträffande präst- och diakonvigningsmässa, löftena*
att formuleringen ”frigöra människors kraft för omsorgen om sin nästa” ska ändras till ”frigöra människans kraft för omsorgen om sin nästa”,
att konsekvensändring ska göras i diakonvigningsmässa, löftena.
12. Kyrkomötet beslutar *beträffande sändningsmässa/gudstjänst, inledningsord*
att det i bönen ska ändras från ”att berätta om den kärlek den korsfäste och uppståndne Kristus ger oss” till ”att vittna om den kärlek den korsfäste och uppståndne Kristus ger oss”.
13. Kyrkomötet beslutar *beträffande mottagande av biskop, anvisningar*
att sist i anvisningarna lägga till stycket ”Denna ordning ska även användas när ärkebiskop tas emot”.
14. Kyrkomötet beslutar *beträffande mottagande av kyrkoherde, biskopens inledning*
att formuleringen ”Jesus Kristus befriar, upprättar och kallar oss att tjäna dig. Vi tackar dig” ska ändras till ”Jesus Kristus befriar, upprättar och kallar oss att tjäna dig, vi tackar dig”.
15. Kyrkomötet beslutar *beträffande mottagande av kyrkoherde, mottagandet*
att formuleringen ”Här i NN (och NN) församling/ar/pastorat ska du, NN, vara kyrkoherde. Verka för församlingens liv” ska ändras till ”Här i NN (och NN) församling/ar/pastorat ska du, NN, vara kyrkoherde, verka för församlingens liv”.
16. Kyrkomötet beslutar *beträffande mottagande av kyrkoherde, förbön och välsignelse*
att formuleringen ”Gud som är trofast har kallat dig, och ska vara med dig och genom sin heliga Ande leda dig” ska ändras till ”Gud som är trofast har kallat dig, ska vara med dig och genom sin heliga Ande leda dig”.
17. Kyrkomötet beslutar *beträffande mottagande av medarbetare, anvisningar*
att den sista meningen ”I mottagningsgudstjänsten inbjuds relevanta representanter från stift och församling, såsom förtroendevalda, medarbetare och anställda” ska strykas.
18. Kyrkomötet beslutar *beträffande mottagande av medarbetare, mottagandet*
att anvisningstexten ”Representanter från församlingen välkomnar den nya medarbetaren” ska ändras till ”Representanter från församlingen kan välkomna den nya medarbetaren”.
19. Kyrkomötet beslutar *beträffande kyrkoinvigning, kyrkorummet*
att formuleringen i bönen ”fira dop och nattvard” ska ändras till ”samlas till dop och nattvard”.
20. Kyrkomötet beslutar *beträffande kyrkoinvigning, dopfunten*
att formuleringen i bönen ”du som i Kristus har förenat oss med dig, med varandra och med hela din skapelse. Tack för att du i dopet ...” ska ändras till ”du som i Kristus har förenat oss med dig, med varandra och med hela din skapelse, tack för att du i dopet...”.

21. Kyrkomötet beslutar *beträffande invigning av begravningsplats, bön* att formuleringen ”Gud, du som omsluter hela skapelsen med kärlek,” ska ändras till ”Gud, du omsluter hela skapelsen med kärlek.”, att formuleringen ”låt denna begravningsplats påminna oss om historien och framtiden” ska ändras till ”ge oss frid att på denna begravningsplats bli stilla inför den tid som flytt och den som kommer”.
22. Kyrkomötet beslutar *beträffande bibeltexter vid invigningshandlingar* att alla rubriker som gäller föremål ändras till att stå i obestämd form.
23. Kyrkomötet beslutar med anledning av läronämndens yttrande att uppdra till kyrkostyrelsen att återkomma till kyrkomötet med förslag till ändringar i kyrkoordningen som innebär att formuleringen i inledningen till kyrkoordningens sjunde avdelning, ”hela Guds folk” ersätts med ”hela kristenheten”.
24. Kyrkomötet beslutar att anta kyrkostyrelsens förslag till beslut om upphävande av kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nord-samiska och lulesamiska av Nya testamentet.
25. Kyrkomötet beslutar att anta kyrkostyrelsens förslag till ändringar i kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning.

Skrivelsernas förslag

Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4 Ändringar i kyrkoordningen m.m., avsnitt 6, Övriga ändringar och rättelser

Kyrkomötet beslutar att

1. anta kyrkostyrelsens förslag till beslut om upphävande av kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nord-samiska och lulesamiska av Nya testamentet,
2. anta kyrkostyrelsens förslag till ändringar i kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning.

Förslag till kyrkomötets beslut om upphävande av kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet

Kyrkomötet beslutar att kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet ska upphöra att gälla vid utgången av 2023.

Förslag till ändringar i kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning

Kyrkomötet beslutar att kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

1972 års bibelkommissions översättning av Bibeln får användas vid läsningar av texter som finns intagna i den Svenska evangelieboken samt i Kyrkohandbok för Svenska kyrkan I och *Den svenska kyrkohandboken II* samt vid andra textläsningar i den allmänna gudstjänsten och vid kyrkliga handlingar.

Föreslagen lydelse

1972 års bibelkommissions översättning av Bibeln får användas vid läsningar av texter som finns intagna i den Svenska evangelieboken samt i Kyrkohandbok för Svenska kyrkan *del I* och *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* samt vid andra textläsningar i den allmänna gudstjänsten och vid kyrkliga handlingar.

Detta beslut träder i kraft den 1 januari 2024.

Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Kyrkomötet beslutar att anta i bilaga till denna skrivelse framlagt förslag till Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II att användas i gudstjänster från och med 1 januari 2024.

Yttranden från läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 i Ln 2023:1y, *bilaga 1* och över gudstjänstutskottets betänkande 2023:1 i Ln 2023:14y, *bilaga 5*.

Yttranden från kyrkorättsnämnden

Kyrkorättsnämnden har yttrat sig över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4, avsnitt 6, i Kn 2023:6y, *bilaga 2* och kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 i Kn 2023:7y, *bilaga 3*.

Yttrande från andra utskott

Ekumenikutskottet har yttrat sig över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5, *bilaga 4*.

Bakgrund

I kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4, i det sjätte avsnittet, behandlas övriga ändringar och rättelser. I denna del föreslås att kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet, ska upphöra att gälla. Vidare föreslås – under förutsättning att kyrkomötet fattar beslut om Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II – korrektur- och konsekvensändringar i kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning.

I kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 föreslår kyrkostyrelsen kyrkomötet att anta i bilaga till denna skrivelse framlagt förslag till Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II (kyrkohandboken del II) att användas i gudstjänster från och med 1 januari 2024. I enlighet med regleringen i kyrkoordningen beslutar kyrkomötet om Svenska kyrkans gudstjänstböcker. I gudstjänstböckerna uttrycks vad kyrkan tror, bekänner och lär. Gudstjänsten återspeglar såväl kyrkans tradition som förnyade former för gemensam tillbedjan. En revision av Den svenska kyrkohandboken II föreligger och läggs här fram för kyrkomötet för beslut som Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II. Från och med det datum som Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II enligt kyrkomötets

beslut ska tas i bruk ersätter Den svenska kyrkohandboken del II, detta i enlighet med övergångsbestämmelsen till kyrkomötets beslut om ändringar i kyrkoordningen (SvKB 2017:14). Skrivelsen inleds med en beskrivning av ärendet och dess beredning och åtföljs av en processbeskrivning utifrån uppdraget samt de teologiska överväganden som gjorts. Förslaget till kyrkohandboken del II beskrivs och kommenteras. Skrivelsen avslutas med en barnkonsekvensanalys.

Kyrkohandboken del II innehåller gudstjänstordningar för vignings-, sändnings-, mottagnings- och invigningshandlingar. Det är gudstjänster som firas mer sällan, ofta med biskopen som huvudsaklig tjänstgörande präst, i andra fall domprost eller kontraktsprost och mer sällan även kyrkoherde. Dessa gudstjänster har ofta karaktären av att vara särskilt festliga, såsom invigning av kyrka eller diakon- och prästvigning. Gudstjänstordningarna rymmer på ett mer uttalat sätt än de ordningar som återfinns i kyrkohandboken del I, Svenska kyrkans kyrkosyn och ämbetssyn. Av den anledningen är det än viktigare att gudstjänstordningarna står i kontinuitet både med den historiska kyrkan och den världsvida kyrkan. Det i sin tur innebär att förståelsen kring den kallelse varje enskild kristen får i dopet och relationen mellan det allmänna och det särskilda prästadömet i handboken del II får konkreta uttryck. Ordningarna i handboken del II är dels ett resultat av, dels en utgångspunkt i Svenska kyrkans ekumeniska överenskommelser. Som exempel kan nämnas rapporten *Biskopsämbetet* från 1988 som genomarbetades av representanter från Svenska kyrkan och Stockholms katolska stift samtidigt som arbetet med handboken del II från 1987 var i sitt slutskede.

Olika kristna samfund i världen spelar även roll för ordningarna i handboken del II genom att dessa gudstjänster, åtminstone till viss del, ska präglas av igenkänning genom både tid och rum. Som exempel kan nämnas läsningen av Psaltaren 118 i kyrkoinvigningsgudstjänsten. Under granskningsprocessen av föreliggande förslag framkom att denna text kunde uppfattas som särskilt patriarkal och därmed inte svara mot direktivet om inkluderande språkbruk. Den finns dock fortfarande med i förslaget eftersom den texten läses i flera olika samfund runt om i världen och även har förekommit i gudstjänstordning för kyrkoinvigning i flera tidigare handböcker för Svenska kyrkan genom historien.

Dock ska gudstjänstordningarna uppdateras språkligt och kyrkoordningssmässigt och överensstämja med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära så att de är relevanta för sin tid. Kyrkohandboken behöver även uppdateras så att det som sägs och utförs stämmer överens med vad kyrkan lär och praktiserar i övrigt. Det kom till tydligt uttryck i arbetet med kyrkohandboken del II 1987. Hela den revisionsprocess som skedde under 1980-talet, där Nya testamentet kom i ny översättning, evangelieboken kom i ny tappning 1983, psalmboken 1986 samt kyrkohandboken del I 1986 och del II 1987 var del av Svenska kyrkans svar på den stora ekumeniska rörelse och liturgiska förnyelse som skedde i kölvattnet efter Andra Vatikankonciliet 1962–1965. I fallet med kyrkohandboken del II 1987 märks det i form av ganska stora förändringar mellan ordningarna i handboken 1942. En av de tydligaste skillnaderna gäller synen på diakonatet.

Diakonatet har förändrats på många sätt sedan 1987, vilket har behandlats på flera ställen. Skillnaden mellan 1942 års handbok och 1987 års handbok handlar dels om att termen vigning har förtydligats (där det i 1942 års ordning hette att diakonissa invigdes), dels att det har utformats en gudstjänstordning för diakonvigning som del av högmässan i stiftets domkyrka. Detta är grundligt diskuterat i den stora utredning som kyrkohandbokskommittén utförde, som är redovisad i SOU 1985:45, 47–49. Efter det har diakonatet diskuterats som del av den treledade vigningstjänsten och diakonens roll som ämbetsbärare tillsammans med biskop och präst. Svenska kyrkans hållning i dessa frågor har kommit till uttryck bland annat genom biskopsbrevet

Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan (1990), *Att bli präst i Svenska kyrkan* (1994, reviderat 1997) samt *Kallad till diakon och präst* (2014, notera skillnaden i uppräkningsordningen i jämförelse med biskopsbrevet från 1990). Vidare behandlades frågan inför kyrkoordningens införande, vilket bland redovisas i ”Diakonater – från ekklesiologi till pastoral praxis” av Sven-Erik Brodd (*Tro och tanke* 1992:10). Frågan fördes också fram i olika ekumeniska sammanhang, se till exempel antologin *The Ministry of the Deacon* (red. Gunnel Borgegård och Christine Hall bd 1–4, 1999).

Tidigare behandling i kyrkomötet

Under det pågående revisionsarbetet med Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I (KHB I) beslutade kyrkomötet 2014, på förslag av gudstjänstutskottet, att bifalla en motion med förslag om att även kyrkohandbok del II skulle revideras (G 2014:6, KmSkr 2014:20). Utskottet anförde följande som motiv för sitt förslag.

Gudstjänstordningarna för vignings- och mottagningshandlingar är direkt relaterade till huvudgudstjänsten. Att inte justera vigningsordningarna i enlighet med den reviderade kyrkohandbokens första del skulle alltså innebära en klar inkonsekvens för Svenska kyrkans gudstjänster. Det finns inget tydligt uttalat beslut att kyrkohandbok del II ska revideras. Det är viktigt att ett sådant beslut tas så att ingen tveksamhet kan finnas om vad som gäller. Revideringen ska ske efter att kyrkohandbok del I har antagits av kyrkomötet.

När direktiven för KHB I beslutades om av kyrkostyrelsen fastställdes att den revisionen skulle innefatta den allmänna gudstjänsten, särskilda gudstjänstordningar såsom julotta samt kyrkliga handlingar. Kyrkohandbok del II skulle alltså inte ingå i denna revision, vilket innebär att det inte blev en sammanhållen revision med I och II tillsammans. Detta utmärker föreliggande förslag jämfört med 1987 års gudstjänstordningar. Då utgjorde arbetet med del I och II en sammanhållen revision som kyrkomötet 1986 respektive 1987 hade att ta ställning till. I fallet med föreliggande revision kom beslutet att revidera del II när arbetet med kyrkohandbok del I gick mot sitt slutskede. Det innebär att det inte är samma personer som arbetat med revisionerna, till skillnad från 1987 års gudstjänstordningar som reviderades av 1968 års kyrkohandbokskommitté.

När förslaget till 1987 års handbok del II skulle beslutas av kyrkomötet föregicks det av en intensiv debatt i främst evangelisationsutskottet som behandlade ärenden om kyrkans böcker, men även andra utskott debatterade frågorna, som till exempel diakoniutskottet. 32 motioner som rörde handboksförslaget inkom till kyrkomötet 1987. Motionerna behandlade flera olika aspekter av revisionen, där några föreslog en förlängd process, andra handlade om språkliga redigeringar och några behandlade frågan om Svenska kyrkans ämbetsstruktur. Flera motioner behandlade frågan om diakonater.

Kyrkoordningen om kyrkans böcker och användningen av psalmboken

Enligt 10 kap. 2 § punkt 2 kyrkoordningen åligger det kyrkomötet att fatta beslut om Svenska kyrkans böcker. I 18 kap. 1 § räknas Svenska kyrkans gudstjänstböcker upp: Bibeln, Den svenska kyrkohandboken, Den svenska psalmboken, Den svenska evangelieboken och En liten bönbok. Dessa ska som uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära antas av kyrkomötet. Bestämmelsen i kyrkoordningens 18 kap. 4 § innebär att psalmer i Den svenska psalmboken får bytas ut mot andra psalmer eller

Utskottets överväganden

Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar anta kyrkostyrelsens förslag till beslut om upphävande av kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet,
2. anta kyrkostyrelsens förslag till ändringar i kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning.

Utskottet instämmer i kyrkostyrelsens bedömning och föreslår att anta de kyrkoordningsändringar som föreslås i skrivelsen.

Kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att anta Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II, i enlighet med kyrkostyrelsens förslag, med de ändringar som framgår av detta betänkande, att användas i gudstjänster från och med pingstdagen 2024.
2. Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att återkomma till kyrkomötet med förslag till ändringar i kyrkoordningen som innebär att formuleringen i inledningen till kyrkoordningens sjunde avdelning, ”hela Guds folk” ersätts med ”hela kristenheten”.

Gudstjänstutskottet gläds åt det arbete som har utförts och menar att uppdraget är väl genomfört. Det förslag till kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II som föreligger är en konsekvens av kyrkomötets antagande av kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I 2017. Arbetet med en varsam revision av kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II har pågått under fyra år. Utskottet konstaterar att inga motioner föreligger och att läroämnden tillstyrker förslaget, förutsatt att vissa ändringar genomförs. Utskottet bejakar dessa ändringar och föreslår att en av ändringarna leder till en kyrkoordningsändring. Utskottet ser det som värdefullt att förslaget ger utrymme för de olika lokala traditioner som finns och att det ges möjlighet att fira dessa gudstjänster enligt den varierande praxis som finns runt om i stiftet.

Utskottet presenterar ett antal förslag till förändringar i kyrkostyrelsens förslag till kyrkohandbok del II. Mot bakgrund av detta föreslår utskottet att kyrkomötet beslutar att anta kyrkostyrelsens förslag till kyrkohandbok del II med de ändringar som gudstjänstutskottet föreslår i detta betänkande, att användas i gudstjänster från och med pingstdagen 2024. I enlighet med uppkommen tradition tas kyrkans handböcker i bruk på pingstdagen. Utskottet föreslår därför ändrat datum för ikraftträdande.

Utskottet har som del av diskussionen om övergripande anvisningar konstaterat vikten av att diakons medverkan benämns. En del av den diskussionen handlade om värdet av att omnämna det karitativa diakonatet särskilt, så att det inte riskerar att förväxlas med ett liturgiskt diakonat. Det ska vara tydligt att det handlar om att diakon ges liturgiska uppgifter.

Utskottet förde en diskussion om hur kyrkohandboken bör förhålla sig till kyrkoordningen och vice versa, om vad som kan sägas referera till kyrkoordningen och om

man kan stryka eller välja valda delar. Diskussionen resulterade i det konkreta förslag som presenteras i utskottets förslag till kyrkomötesbeslut.

Utskottet har behandlat det yttrande som inkom från ekumenikutskottet, som primärt behandlade placeringen av Kyrkans förbön i vigningshandlingarna. I yttrandet framkommer att ekumenikutskottet anser att placeringen inte ska vara fakultativ, som föreslås i läronämndens yttrande. Efter övervägande beslutade utskottet att följa läronämndens förslag om en fakultativ placering av förbönen och därmed bortse från förslaget i ekumenikutskottets yttrande.

Uppsala den 6 oktober 2023

På gudstjänstutskottets vägnar

Roger Olsson, ordförande

Karin Tillberg, sekreterare

Beslutande: Roger Olsson, ordförande, Fredrik Stiernstedt, Anna Rapakko, Fredrik Eriksson, Lisa Tegby, Manilla Nordanstig, Torvald Johansson, Mattias Lundberg, Anders Åkerlund, Anna Lindgren, Sven Milltoft, Anna-Karin Åström, Ann-Charlotte Miller, Elise Solberg och Helén Lindbäck.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Lars G Linder, Sofija Lazic Pedersen, Birgitta Nilsson, Johan Garde, Knapp Anna Eriksson, Lars Jakobsson, Agne Arnesson, Jerker Schmidt, Anne Sörman, Kristina Hyse, och Åsa Öckerman.

Biskoparna Åke Bonnier och Karin Johannesson har deltagit i utskottets överläggningar.

Reservation 1

Vi vill reservera oss mot beslutet att inte anta det under utskottsarbetet föreslagna tillägget till anvisningarna i avsnittet gällande biskopsvigning. Vi anser att detta förtydligande tillägg bör finnas med och således stå med i instruktionen inför bön och handpåläggning i den följande gudstjänstordningen.

I anvisningarna: ”Två av assistenterna ska vara biskopar, vilka assisterar ärkebiskopen vid vigningsbön och handpåläggning. Handpåläggningen görs på biskopen electa/electus huvud.” I själva gudstjänstordningen vid vigningsbön och handpåläggning: ”Under ärkebiskopens och de assisterande biskoparnas handpåläggning på BE:s huvud ber ärkebiskopen följande bön för var och en:”

Manilla Nordanstig och Mattias Lundberg

Reservation 2

Jag vill reservera mig mot att följande formulering vid invigning av begravningsplats inte tillfogas i anvisningarna. Jag föreslår tillägg att infogas: Till invigning av begravningsplats kan lämpligtvis inbjudas representanter för trossamfund samt samhällsaktörer att medverka.

Anders Åkerlund

Särskild mening

I kyrkohandboken för Svenska kyrkan del 2, i anvisningarna till biskopsvigning, borde ha införts en skrivning angående förtydligande av de assistenter som bistår ärkebiskopen vid biskopsvigning. Minst två av de assistenter som ärkebiskopen utser bör vara biskopar som är med vid vigningsbönen och handpåläggningen. Detta för att tydliggöra redan gällande praxis i Svenska kyrkan och omfatta allmänkyrklig tradition och samhörighet med flera kyrkor som Svenska kyrkan har starka ekumeniska relationer med. Redan vid kyrkomötet i Nicea år 325 fastslogs det att tre biskopar ska medverka vid vigning av biskop för att tydliggöra att vigningen bejakas av hela kyrkan. Detta finns explicit i SOU 1985:45 s.20 vilket ledde till kyrkohandboken del 2 som antogs 1987 samt finns implicit i kyrkohandboken del 2. Detta bör därför synliggöras i anvisningarna i den nya handboken. Det borde också framgå att handpåläggningen ska ske på biskopen electus/electas huvud och inte på till exempel axlarna.

Johan Garde

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2023:1y

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Läronämndens yttrande över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Revisionens uppdrag och genomförande

Läronämnden konstaterar att kyrkostyrelsens förslag till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* i hög grad fullföljer de givna direktiven. Förslaget är en varsam revision av *Den svenska kyrkohandboken del II* (1987). Läronämnden menar att förslaget på ett välmotiverat sätt är en vidareutveckling av befintliga gudstjänstordningar. I anslutning till den sammanfattning av direktiven som återfinns i kyrkostyrelsens skrivelse (2023:5) vill läronämnden inledningsvis kommentera revisionens genomförande i relation till det givna uppdraget.

Överensstämmelse med Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I

Läronämnden konstaterar att det grundläggande skeende som utgör gudstjänstens *ordo* har förtydligats. Liturgin och språkbruket i de båda delarna av kyrkohandboken har harmoniserats så att de står i överensstämmelse med varandra. Likaså har en strävan efter en gemensam teologisk grund för vigningshandlingar och mottagningshandlingar mynnat ut i att flera moment i vigningsgudstjänsterna och mottagningshandlingarna numera är lika för alla.

Överensstämmelse med Bibel 2000

Läronämnden välkomnar att *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* har anpassats till Bibel 2000 och menar att denna anpassning står i överensstämmelse med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Överensstämmelse med kyrkoordningen

Läronämnden konstaterar att den balans mellan ett juridiskt språkbruk och liturgiska formuleringar som har eftersträvats i revisionsarbetet uppnås i förslaget. Då kyrkoordningens formuleringar lyfts in i kyrkohandboken är gudstjänstens språkbruk överordnat det juridiska språkbruket, så till vida att en specifik gudstjänstordnings funktionsduglighet i sitt liturgiska sammanhang tillmäts större betydelse än ett ordagrant återgivande av kyrkoordningen.

I de juridiska formuleringar som återfinns i kyrkoordningen måste entydighet eftersträvas eftersom syftet är att tydligt ange vad som gäller i komplexa situationer. Det liturgiska språkbruket behöver däremot vara rikare eftersom dess syfte är att omtala och tilltala Gud.

Beslutade dokument med ekumeniska och interreligiösa perspektiv

I sitt yttrande över *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I* betonade läronämnden att religionsteologisk medvetenhet, interreligiösa och ekumeniska perspektiv hänger

samman med varandra (Ln 2017:1y). Mot den bakgrunden kommer läronämnden särskilt att kommentera bruket av begreppet ”Guds folk”.

G 2023:1
Bilaga 1

Ett mer inkluderande språkbruk

Läronämnden gör bedömningen att språket i förslaget är mer inkluderande än tidigare.

Barnkonsekvensanalys

Läronämnden understryker att det är betydelsefullt att barnets perspektiv beaktas i de gudstjänster som firas enligt de ordningar som återfinns i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II*, även då detta inte uttryckligen anges i instruktionerna.

Centrala teman

Ett trinitariskt perspektiv

I det föreliggande förslaget har skapelseperspektivet stärkts, samtidigt som det hålls ihop med frälsningsperspektivet. När det gäller pneumatologin konstaterar läronämnden att förslaget tydligt betonar den heliga Andens roll i inledningsbönen för mottagande av biskop, samt genom att Andens roll för den enskildas tro och helgelse betonas i inledningsorden till vigningshandlingarna. Vigningen sker i den bedjande församlingens mitt och i kraft av den heliga Anden.

En evangelisk-luthersk öppen folkkyrka

Läronämnden vill påminna om Svenska kyrkans förståelse av vigningstjänstens uppdrag som en förutsättning för den öppna folkkyrkan. Vigningstjänsten innefattar ett ansvar för att kyrkans liv gestaltas i enlighet med dess tro, bekännelse och lära. Mot den bakgrunden konstaterar läronämnden med tillfredsställelse att biskopens tillsynsansvar har förtydligats i den ordning för biskopsvigning som återfinns i förslaget. Därigenom accentueras den balans mellan det episkopala och det lokala som utmärker Svenska kyrkan.

En generell ambition i revisionsarbetet har varit att lyfta fram det allmänna prästdömet, det vill säga den tjänst som vi vigs till i dopet. Varje döpt kristen är kallad och sänd att vittna om vår kristna tro och att bidra till att Guds rike tar gestalt. Denna kallelse och sändning är inte begränsad till de uppdrag som beskrivs som kyrkans vigningstjänst och den omfattar inte endast de uppgifter som många spontant ser som en del av församlingsverksamheten.

Guds folk, Kristi kropp och ett tempel av levande stenar

Bibelns beskrivningar av kyrkan är rika och mångfaldiga. Läronämnden konstaterar att bruket av flera bibliska motiv och en djupare förståelse av kyrkan har betydelse för en väsentlig del av läroutvecklingen inom kyrkosyn, ämbetssyn och liturgi. Detta har varit av avgörande betydelse för den ekumeniska rörelsen. Ett motiv som har kommit till användning i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* är det bibliska begreppet ”ett tempel av levande stenar”. Detta begrepp kompletterar Kristi kropp- och Gudsfolk-motiven.

Begreppet ”Guds folk” är betydelsefullt i dialogen mellan judar och kristna. Därtill är kyrkans användning av begreppet av avgörande betydelse i kyrkans aktiva arbete för att motverka antisemitism. Mot den bakgrunden vill läronämnden särskilt kommentera hur användningen av begreppet ”Guds folk” i det föreliggande förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* förhåller sig till det av kyrkomötet antagna samtalsdokumentet *Guds vägar*.

Begreppet "Guds folk" i ljuset av samtalsdokumentet Guds vägar

I sitt yttrande över förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I* (Ln 2017:1y) uppmärksammade läronämnden de insikter som samtalsdokumentet *Guds vägar* (2001) innehåller. På motsvarande sätt vill läronämnden uppmärksamma hur formuleringar i förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* förhåller sig till detta samtalsdokument.

I inledningen till föreliggande kyrkohandboksförslag står: "Kallelsen att föra ut evangelium är given åt hela Guds folk". Här används begreppet "hela Guds folk" i bestämd form singular. Formuleringen är hämtad från kyrkoordningens inledning till kapitel 30 som formulerades innan *Guds vägar* antagits. Här finns således en spänning mellan direktiven att både åstadkomma överensstämmelse med kyrkoordningen och att ta hänsyn till beslutade dokument med ekumeniska och interreligiösa perspektiv.

I ljuset av den läroutveckling som skett under de senaste decennierna finns det skäl att i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* nyansera kyrkoordningens formulering med avseende på bruket av begreppet "Guds folk". I *Guds vägar* framhålls att "[s]åväl kristendom som judendom har sin utgångspunkt i det gudsfolk och den historia som de gemensamma heliga skrifterna talar om". Därför behövs en annan formulering i Inledningen än "hela Guds folk", exempelvis "hela kristenheten" eller "alla kristna". Detsamma gäller vigningsmässornas anvisningar och inledningsord, så att det blir tydligt att de som förenas genom dopet är alla kristna.

Formuleringen "I Kristus är vi ditt folk" som återfinns i Vigningsbön och handpåläggning behöver, i ljuset av ovanstående, också förändras. "I Kristus blir vi del av ditt folk" eller "I Kristus tillhör vi ditt folk" skulle bättre kunna svara mot vår kyrkas förståelse.

Gudstjänstordningarna

När det gäller de enskilda gudstjänstordningarna och de därtill hörande anvisningarna i det föreliggande förslaget vill läronämnden anföra följande:

Läronämnden noterar att Allmänna anvisningar för vigningshandlingarna uttrycker den eftersträlvade överensstämmelsen med kyrkoordningen och den praxis som utvecklats sedan 1987. I det föreliggande förslaget följer samtliga ordningar för vigningsgudstjänsterna samma mönster och detta mönster följer i sin tur *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I*.

Läronämnden noterar med tillfredsställelse den intention som inledningstexten uttrycker, nämligen att hålla samman den kallelse som avser alla döpta med kallelsen till särskild tjänst liksom till andra uppdrag. Det är naturligt att de övergripande anvisningarna för vigningshandlingarna explicit håller samman evangeliets förkunnelse i ord och handling, liksom att texten håller samman de tre uppdragen i vignings-tjänsten.

Läronämnden välkomnar att *samtliga vigningsordningar* är tänkta att firas integrerat med högmässa enligt *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I*. Detsamma gäller att predikan, som hålls i anslutning till textläsningarna, uttryckligen får karaktären av vigningstal och således binder ihop Ordets gudstjänst med vigningsdelen.

Läronämnden konstaterar att *Den svenska kyrkohandboken del II* (1987) före vigningsbönen i ordningen för biskopsvigningsmässa har en Bön för kyrkan, som nu ersätts av Kyrkans förbön, i enlighet med ordningen för högmässa. Eftersom placeringen av Kyrkans förbön i gudstjänsten påverkar förbörens karaktär och funktion, kan den tillmätas olika teologiska och ekumeniska betydelser. Därför menar läronämnden att det vore värdefullt med en fakultativ placering av Kyrkans förbön i vigningsgudstjänsterna (jfr Ln 1987:1).

När det gäller *biskopsvigningen* bejakar läronämnden den nya formulering som återfinns i inledningstexten till biskopens löften. Här beskrivs biskopens uppdrag som ”ett tecken på kyrkans kontinuitet genom tiderna, dess enhet och världsvida gemenskap”. Detta knyter an till anvisningarnas betoning av värdet av närvaron av internationella och ekumeniska representanter som manifestation av kyrkans enhet.

Läronämnden konstaterar vidare att förslaget på ett nytt sätt inkluderar biskopens tillsyn över det diakonala uppdraget och därmed tillsynsansvaret för både diakoner och präster. Detta återspeglas i formuleringen att ”kyrkan står på de förtrycktas sida” med koppling till diakonens löften. Formuleringen kompletterar och preciserar även formuleringen om barmhärtigheten som blir utövad efter Guds vilja.

Likaså noterar läronämnden att det föreliggande förslaget innefattar en omformulering i förhållande till skapelsen, där Guds folk sägs vittna om Guds väldiga gärningar i allt skapat. Den nya formuleringen knyter väl an till behovet av större ödmjukhet och samtidigt större ansvar när det gäller kyrkans hållning till skapelsen och rådande hot mot klimat och miljö.

När det gäller *präst- och diakonvigningen* ser läronämnden med tillfredsställelse att en gemensam ordning för vigning av präst och diakon utgör handbokens huvudalternativ. De synpunkter som läronämnden anför avser den gemensamma ordningen och berör indirekt också de ordningar som gäller separata präst- och diakonvigningar.

Läronämnden konstaterar att kyrkomötet nu har möjlighet att för första gången anta en kyrkohandbok som stadfäster en praxis som utvecklats när det gäller gemensamma vigningar, särskilt efter antagandet av kyrkoordningen 1999. Läronämnden ser positivt på hur handbokens ordning gestaltar uppdraget som diakon som tydligt integrerat med övriga ämbeten.

Diakonens löften är i hög grad i överensstämmelse med löfterna i 1987 års vigningsordning. I sitt yttrande över förslaget till *Den svenska kyrkohandboken del II* anförde läronämnden att samhällsinriktningen och rättviseperspektiven borde understrykas tydligare i vigningsordningen, liksom att omsorg skulle kunna vara ett bättre ord än barmhärtighet (Ln 1987:1). I linje med detta välkomnar läronämnden formuleringarna i det nu föreliggande förslaget om att diakonen ska stå på de förtrycktas sida och försvara människors rätt. Läronämnden bejakar det något reviderade förslaget med formuleringen att diakonen ska vara ”ett tecken på Guds barmhärtighet”, i stället för ett ”barmhärtighetens tecken”.

När det gäller den första frågan som ställs till diakonkandidater noterar läronämnden att den ligger nära den fråga som återfinns i *Den svenska kyrkohandboken del II* men att ordvalet har ändrats något. I 1987 års handbok talas det om att ”hjälpa dem som behöver er tjänst”. I det föreliggande förslaget talas det om att ”uppsöka och gripa in där din/er tjänst behövs”. Läronämnden bejakar förändringen.

Den andra frågan som ställs till diakonkandidaterna i förslaget rymmer ett explicit omnämnande av diakonens tystnadsplikt som motsvarar frågan som ställs till prästkandidater. Läronämnden bejakar detta förtydligande som överensstämmer med befintlig praxis.

Läronämnden anser att förslagets ordning för *Sändningsmässa/gudstjänst* är ett tydligt uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Där betonas alla döptas sändning, genom det allmänna prästadömet.

Läronämnden vill uppmärksamma att förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* innefattar en ny ordning för *Mottagande av kyrkoherde*. Läronämnden välkomnar att kyrkoherdens herdeuppdrag, tillsynsansvar och teologiska kunskap framhävs. Läronämnden bejakar dessutom att den förbön för kyrkoherden som återfinns i förslaget ska ledas av diakon eller annan person. Detta förtydligar att mottagande av

ny kyrkoherde inte ska misstolkas som en förnyad prästvigning, utan i stället förstås som församlingens välkomnande av en ny herde för församlingen.

Läronämnden konstaterar att kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 framhåller att ordningen för kyrkoherdemottagning står i spänningen mellan å ena sidan kyrkoherdens lokala anställning och å andra sidan kyrkoherdens självständiga tillsynsansvar över pastorat och församlingar, vilket i sin tur relaterar till biskop och domkapitel och hela den världsvida kyrkan. Kyrkoherden har ett tillsynsansvar som han/hon delar med biskopen och utför som biskopens lokala representant. Läronämnden konstaterar att detta innebär att varje mottagande av kyrkoherde i det avseendet alltid också är en installation av kyrkoherden. Mottagande av kyrkoherde kan därför också betecknas som installation av kyrkoherde. Båda alternativen är förenliga med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Läronämnden konstaterar att de föreslagna ordningarna för *Invigningshandlingar* på ett klargörande sätt uttrycker Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära så till vida att det är tydligt att invigning och ibruktagande vanligen sammanfaller med varandra.

Likaså välkomnar läronämnden de förändringar som har gjorts i ordningen för kyrkoinvigningsmässan. Genom att kyrkklockorna tas i bruk redan i gudstjänstens inledning, medan altaret tas i bruk först vid måltidens början, får gudstjänsten ett mer naturligt flöde. Att den nu föreslagna ordningen dessutom är tydligt anpassad till såväl invigning som återöppnande av kyrkorum är också en förbättring.

Avslutning

Sammantaget anser läronämnden att förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* står i överensstämmelse med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. De påpekanden som läronämnden anför i sitt yttrande har sin grund i att Svenska kyrkans kyrkohandbok ska uttrycka evangeliet så klart som möjligt och vara i överensstämmelse med vår evangelisk-lutherska bekännelse. Det är läronämndens mening att det föreliggande förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* kan antas efter att ovanstående synpunkter och ändringsförslag noggrant har övervägts, framför allt vad gäller bruket av begreppet ”Guds folk”.

Uppsala den 25 augusti 2023

På läronämndens vägnar

Martin Modéus, ordförande

Cristina Grenholm, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Martin Modéus, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Marika Markovits, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Åsa Nyström, biskop Erik Eckerdal, biskop Andreas Holmberg, Teresa Callewaert, Ninna Edgardh, Eva-Lotta Grantén, Marta Axner Ims, Håkan Möller, Mikael Wininge, Johannes Zeiler.

Biskop Johan Tyrberg och Jesper Svartvik har deltagit i läronämndens överläggningar men var inte närvarande vid beslutstillfället.

Kyrkomötet
Kyrkorättsnämndens yttrande 2023:6y

Övriga ändringar och rättelser

Kyrkorättsnämndens yttrande över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4 *Ändringar i kyrkoordningen m.m.*, avsnitt sex: *Övriga ändringar och rättelser*

I denna del av skrivelsen föreslås att kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet, ska upphävas och upphöra att gälla vid utgången av 2023, då den numer saknar betydelse. Detta på grund av att bestämmelsen avser en provöversättning som sedermera har ersatts av en ny bestämmelse avseende den slutförda översättningen till lulesamiska (se SvKB 2004:5). Det noteras också att de delar av bestämmelsen som avsåg översättning av Nya testamentet till nordsamiska utmönstrades genom kyrkomötesbeslut 2019 (se SvKB 2019:13).

Kyrkorättsnämnden framhåller att kyrkomötets beslut (SvKB 2019:13) om ändringar i kyrkomötets beslut (SvKB 2001:13) om användning i Svenska kyrkan av översättning till nordsamiska och lulesamiska av Nya testamentet följaktligen också bör anses sakna betydelse och därmed ska upphävas, vilket inte beaktats i skrivelsen.

Vidare föreslår kyrkostyrelsen i skrivelsen – under förutsättning att kyrkomötet fattar beslut om *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* – att korrektur- och konsekvensändringar ska göras i kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning, så att benämningen *Den svenska kyrkohandboken II* ändras till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* samt att *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del I* återges i sin korrekta benämning genom införandet av ordet ”del”. Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2024.

Kyrkorättsnämnden noterar att skrivelsens förslag inte återger den ursprungliga lydelsen av kyrkomötets beslut (SvKB 1999:2) om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning. Skrivelsen återger däremot den nu gällande lydelsen av bestämmelsen, som tillkom genom Kyrkomötets beslut om ändringar i kyrkomötets beslut om användning av 1972 års bibelkommissions bibelöversättning (SvKB 1999:2) (SvKB 2017:15).

Kyrkorättsnämnden har utifrån sitt granskningsuppdrag inget att erinra mot förslagen i kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4 *Ändringar i kyrkoordningen m.m.*, avsnitt sex: *Övriga ändringar och rättelser*. Kyrkorättsnämnden vill dock uppmärksamma utskottet på vad nämnden också anför i sitt yttrande Kn 2023:7y, att skrivelsens förslag inte synes omfatta upphävande av det tillägg till kyrkohandboken del II som beslutades av kyrkomötet 2011, avseende aktualiserande av tystnadsplikten i vigningsslöftena i kapiteln om Prästvigningsmessa och Diakonvigningsmessa. Beslutet genererade Kyrkomötets beslut om ändringar i kyrkohandboken (SvKB 2011:5) som, under förutsättning att kyrkomötet fattar beslut om *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II*, blir obsolet i dess helhet och därmed bör upphävas.

Uppsala den 31 augusti 2023

På kyrkorättsnämndens vägnar,

Roberth Krantz, ordförande

Heidi Stenberg, sekreterare

Närvarande och beslutande: Roberth Krantz (ordförande), Anna-Lena Järvstrand, Charlotta Lind, Mats Törnered, Margareta Nisser-Larsson, Margareta Andersson, Mattias Benke, Sten Janson och biskop Susanne Rappmann.

Kyrkomötet
Kyrkorättsnämndens yttrande 2023:7y

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Kyrkorättsnämndens yttrande över kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Enligt kyrkoordningen beslutar kyrkomötet om Svenska kyrkans gudstjänstböcker. En revision av *Den svenska kyrkohandboken del II* föreligger och läggs fram till kyrkomötet för beslut som *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II*. Från och med det datum som *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* enligt kyrkomötets beslut ska tas i bruk ersätter den *Den svenska kyrkohandboken del II*, detta i enlighet med övergångsbestämmelsen till kyrkomötets beslut om ändringar i kyrkoordningen (SvKB 2017:14). Kyrkostyrelsen föreslår att *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* ska användas i gudstjänster från och med den 1 januari 2024.

Kyrkorättsnämnden ska enligt 4 kap. 1 a § kyrkomötets arbetsordning yttra sig över förslag till ändringar i kyrkoordningen och i andra bestämmelser som beslutas av kyrkomötet som finns i en skrivelse från kyrkostyrelsen eller kyrkomötets presidium eller i en motion. Förslaget i kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5 har inte bedömts kräva några kyrkoordningsändringar, men är ändå att se som förslag till kyrkomötesbeslut om bestämmelser då beslut av detta slag blir utfärdade som Svenska kyrkans bestämmelser (SvKB).

Kyrkorättsnämnden har utifrån sitt granskningsuppdrag inget att erinra mot förslaget i kyrkostyrelsens skrivelse 2023:5. Kyrkorättsnämnden noterar dock att skrivelserns förslag inte synes omfatta upphävande av det tillägg till kyrkohandboken del II som beslutades av kyrkomötet 2011, avseende aktualiserande av tystnadsplikten i vigningslöftena i kapitlet om Prästvigningsmessa och Diakonvigningsmessa. Beslutet genererade Kyrkomötets beslut om ändringar i kyrkohandboken (SvKB 2011:5) som, under förutsättning att kyrkomötet fattar beslut om *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II*, blir obsolet i dess helhet och därmed bör upphävas. Inte heller i kyrkostyrelsens skrivelse 2023:4 *Ändringar i kyrkoordningen m.m.*, avsnitt sex: *Övriga ändringar och rättelser*, där övriga korrektur- och konsekvensändringar till följd av eventuellt beslut om *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* behandlas, har detta uppmärksammats, vilket kyrkorättsnämnden påpekat i sitt yttrande Kn2023:6y.

Uppsala den 31 augusti 2023

På kyrkorättsnämndens vägnar,

Roberth Krantz, ordförande

Heidi Stenberg, sekreterare

Närvarande och beslutande: Roberth Krantz (ordförande), Anna-Lena Järstrand, Charlotta Lind, Mats Törnered, Margareta Nisser-Larsson, Margareta Andersson, Mattias Benke, Sten Janson och biskop Susanne Rappmann.

Kyrkomötet
Ekumenikutskottets yttrande 2023:3y

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Till gudstjänstutskottet

Ekumenikutskottets yttrande över KsSkr 2023:5 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Ekumenikutskottet uppskattar läronämndens omsorg om att begreppet *Guds folk* används nyanserat, i samklang med samtalsdokumentet *Guds vägar*.

Utskottet uppskattar också att närvaro av ekumeniska gäster förutsätts i anvisningarna för biskopsvigning och betonas i anvisningarna för mottagningshandlingar. Möjligen borde ekumeniska gästers närvaro förutsättas även vid mottagande av biskop.

Utskottet betraktar dock placeringen av kyrkans förbön i förslaget som betänklig. Bönen placering påverkar dess funktion, och med föreslagen placering blir det enbart en allmän kyrkans förbön.

I såväl dokumentet *Dop Nattvard Ämbete* (Kyrkornas världsråd, 1982) som i flera kyrkors då aktuella strävanden att förnya vigningsordningar syftade till att alltmer uttrycka att vigningar till biskop, präst och diakon är hela kyrkans bönehandling – i enlighet med såväl vad som kan utläsas ur material från den tidiga kyrkan som ur reformationstida källor. För att väl förvalta detta ”ekumeniska kapital” utformades vigningarnas centrala del enligt 1987 års kyrkohandbok II med följande inbördes ordning:

- ◆ Löftena (inledningsord, frågorna, försäkran)
- ◆ Credo
- ◆ Kyrkans förbön (vid biskopsvigning istället ”Bön för kyrkan”)
- ◆ Psalm
- ◆ Vigningsbön med handpåläggning
- ◆ Mottagandet

Det framgår av handbokskommitténs motiveringar i SOU 1985:45 att förbörens plats ansågs vara en viktig del av att, på allmänkyrkligt vis, viga genom bön och handpåläggning. Det är inte biskopen som viger utan kyrkan, som gemensamt ber om Anden.

I föreliggande förslag till kyrkohandbok II är ordningen annorlunda vad gäller förbönen:

- ◆ Löftena
- ◆ Frågorna
- ◆ Försäkran
- ◆ Credo
- ◆ Psalm
- ◆ Vigningsbön och handpåläggning
- ◆ Mottagande och sändning
- ◆ Kyrkans förbön

Utän att det vare sig, vad vi kunnat se, motiverats övertygande i kyrkostyrelsens skrivelse eller att ekumeniska samråd genomförts föreslås alltså att detta ”ekumeniska

kapital” delvis växlas bort. Läronämndens yttrande 2023:1y, s. 3, sista stycket, efterlyser en fakultativ placering av kyrkans förbön. En sådan skulle innebära att bortväxlingen *inte behöver* göras men att den likväl *kan* göras.

Ekumenikutskottet finner det av ekumeniska skäl angeläget att i detta avseende behålla den allmänkyrkliga ordning som kommer till uttryck i 1987 års kyrkohandbok del II och som ännu är pneumatologiskt och ecklesiologiskt (läran om Anden respektive kyrkan) betydelsefull för bland annat erkännande av vigningars giltighet.

Uppsala den 5 oktober 2023

På ekumenikutskottets vägnar

Katarina Glas, ordförande

Magnus Evertsson, sekreterare

Beslutande: Katarina Glas, ordförande, Gun Eriksson, Klas Corbelius, Agneta Brendt, Ulla Löfven, Christian Bonde, Ulla Birgersdotter, Eva-Maria Munck, Åsa Felix Everbrand, Lars-Ivar Ericson, Madelaine Erlandsson Starwing, Jan-Åke Isaksson, Mona Olsson, Håkan Sunnliden och Agneta Granström.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Edvina Palmcrantz, Yvonne Stålnacke, Peter Weiderud, Johan Linnman, Josefine Carlsén, Inge-Bert Täljedal, Gudrun Wängelin Lernskog, Johan Hjertén, Marja Hillerström, Birgitta Axelsson Edström, Margareta Karlsson och Kerstin Rossipal.

Biskoparna Sören Dalevi och Erik Eckerdal har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2023:14y

Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Läronämndens yttrande över gudstjänstutskottets betänkande 2023:1 Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II

Läronämnden noterar med tillfredsställelse att förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* är justerat i enlighet med de synpunkter och ändringsförslag som gavs i Ln 2023:1y. Övriga ändringsförslag som ges i betänkandet står i överensstämmelse med Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Det är därmed läronämndens mening att det föreliggande förslaget till *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan del II* kan antas av kyrkomötet.

Uppsala den 31 oktober 2023

På läronämndens vägnar

Martin Modéus, ordförande

Cristina Grenholm, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Martin Modéus, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Marika Markovits, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Åsa Nyström, biskop Erik Eckerdal, biskop Andreas Holmberg, Teresa Callewaert, Ninna Edgardh, Jesper Svartvik, Mikael Winnige och Johannes Zeiler.

Kyrkomötet Gudstjänstutskottets betänkande 2023:2

Om evangelieboken

Sammanfattning

I det här betänkandet behandlas motionerna 2023:76 och 2023:88 som båda berör evangelieboken. Den första motionen handlar om att uppdra till kyrkostyrelsen att inleda ett arbete med att skapa en lättläst evangeliebok, som med fördel kan vara digital. Utskottet anser att intentionen i motionen är god. Utskottet anser dock att det redan finns material på marknaden som går att använda för de syften som motionärerna efterfrågar. Evangelieboken är gudstjänstbok och uttryck för Svenska kyrkans tro bekännelse och lära, varför förändringar och revisioner bör tas om hand enligt gängse förfarande.

Den andra motionen handlar om att uppdra till kyrkostyrelsen att inleda en process i syfte att revidera evangelieboken med avseende främst på urval, variation och representation. Utskottet anser att motionen är väsentlig och delar motionärens intentioner. Utskottet anser dock att tiden inte är inne ännu för en revision av evangelieboken. Predikan och psalmvalen ger dock möjlighet att synliggöra fler perspektiv än vad texten kan göra, eftersom evangeliet alltid måste tolkas in i varje tid.

Till betänkandet finns en särskild mening.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att

1. avslå motion 2023:76,
2. avslå motion 2023:88.

Motionernas förslag

Motion 2023:76 av Anne Sörman m.fl., Den lättlästa evangelieboken

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att inleda ett arbete med att skapa en lättläst evangeliebok, som med fördel kan vara digital.

Motion 2023:88 av Anne Sörman, Den nya evangelieboken

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att inleda en process i syfte att revidera evangelieboken (1983, 2002) med avseende främst på urval, variation och representation.

Yttrande från läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2023:76 i Ln 2023:12y, *bilaga 1*.

Bakgrund

Den svenska evangelieboken är en av Svenska kyrkans gudstjänstböcker. De två senaste revisionerna är Den svenska evangelieboken 1983 och Den svenska evangelieboken 2003.

Evangelieboken från 1983 reviderades som del av arbetet som utfördes av 1968 års handboks-kommitté (det arbete som utmynnade i Den svenska kyrkohandboken del I 1986 och del II 1987). Det huvudsakliga skälet för det handlade om att det i arbetet med kyrkohandboken hade aktualiserats vad som utgjorde introitus (psaltarpsalmer) och kollektböner (Dagens bön i nuvarande evangeliebok).

En stor anledning till revision var att Nya testamentet utkommit i ny översättning, NT 81, som kyrkomötet fastställt som den översättning som skulle användas i församlingarnas gudstjänstliv. Revisionen var, i likhet med 1986 års handbok och psalmbok, ganska omfattande. Den största förändringen var att det infördes en läsning från Gamla testamentet i varje årgång på varje söndag samt en extra serie kollektböner för varje söndag. Det som i tidigare evangeliebok hade hetat evangeliebön togs bort. Detta överensstämde med det revisionsarbete som parallellt pågick med ny kyrkohandbok och som redan tagit sig uttryck i kompletterande textserier till 1942 års evangeliebok. Vidare fanns två serier kollektböner mot tidigare endast en. 1983 års evangeliebok innebar också vissa mindre förändringar i kyrkoåret. Tre av de fyra särskilda böndagarna togs bort: botdagen, reformationsdagen och missionsdagen. Endast tack-sägelsedagen blev kvar. Dock fick söndagen sexagesima underrubriken reformations-söndagen och heliga trefaldighets dag underrubriken missionsdagen. Vidare blev det möjligt att vid allhelgonahelgen hålla samman de båda firningsämnena alla helgons dag (ursprungligen 1 november) och alla själars dag (2 november) genom införandet av söndagen efter alla helgons dag.

Vid kyrkomötet 1996 konstaterades att det var tio år sedan den senaste kyrkohandboken hade tagits i bruk och att det var dags att utvärdera och eventuellt revidera. Detta blev startskottet för en allmän översyn av alla kyrkans böcker. Svenska kyrkans centralstyrelse ansåg att den nya översättningen av helbibeln (NT 81 och Bibel 2000) skulle få konsekvenser för både evangeliebok och En liten bönbok. Tanken var alltså att göra en sammanhållen revision av kyrkans böcker vilket märktes genom *Handboks-förslaget* år 2000 (som röstades ner av kyrkomötet), *Den svenska evangelieboken 2003*, *En liten bönbok 2005* och *Psalmer i 2000-talet 2006* (som beskrivs i inlednings-texten till den tryckta boken som en del av kommande psalmboksrevision). Revisionen 2003 handlade till stor del om att Bibel 2000 hade tagits emot i Svenska kyrkan på första advent 1999 och därför behövdes en ny evangeliebok med uppdaterade bibeltexter. I samband med det arbetet utfördes en större revision, där man framför allt genomlyste urvalet av gammaltestamentliga texter och införde nya texter, framför allt kom texter ur Gamla testamentets apokryfer med i evangelieboken för första gången, detta på grund av att apokryferna i och med Bibel 2000 för första gången kom in i en svensk bibelöversättning.

Redan i slutet av 1980-talet började det komma motioner i kyrkomötet om vissa ändringar i den nya evangelieboken. Detta gällde inte minst de gammaltestamentliga texterna. En översyn borde ske av urvalet, framför allt borde – så uttryckte sig 1990 års kyrkomöte – vissa historiska texter utgå till förmån för psalmer ur Psaltaren. I arbetet med 1983 års evangeliebok hade det varit en bärande princip att i stort sett undvika psaltartexter på bibelläsningens plats, eftersom Psaltaren används i andra delar av gudstjänsten, till exempel i introitus och som omkväde mellan textläsningarna, och överhuvudtaget som bön.

En annan diskussion, som fanns redan när nuvarande kyrkohandbok antogs 1986 men som växt sig starkare under 1990-talet, gällde inkluderande språk. I fråga om evangelieboken har denna diskussion främst sin tillämpning på kollektbönerna och de bilder för Gud som dessa använder. Men även de bibeltexter som omnämner de kristna som ”bröder” eller tilltalar församlingen med ”bröder” har efter hand upplevts som besvärande. När NT 81 skriver ”Guds söner” där tidigare svensk översättning löd ”Guds barn” accentueras problemet ytterligare. I evangelieboken är det också en fråga om urvalet av texter. Inför beslut om en ny evangeliebok ansågs det att bibeltexter som handlar om kvinnor och lyfter fram kvinnors gudserfarenhet borde bli fler. Centralstyrelsen fastställde i sina direktiv (1997, med tilläggsdirektiv 1998) att översyn skulle göras vad gäller inklusivt språk. Huvuduppdraget för revisionsarbetet var att byta ut ett antal historiska texter i de gammaltestamentliga textserierna mot psaltartexter samt att justera perikopindelningen för episteltexterna. Vidare skulle de båda kollektbönserierna ses över. Här nämndes främst en översyn utifrån aspekten inklusivt språk. Den kollektbönserie (den första) som står den klassiska traditionen närmast skulle dock bearbetas varsamt. Läronämnden skrev i ett yttrande 1998:

Termen inklusivt språk har tillkommit för att belysa denna problematik och kritik mot vad man uppfattar som exklusivt språk har initierats av feministiska debattörer. Det betyder att debatten ofta handlat om det maskulint färgade perspektiv som präglat bibel- och gudstjänstspråket. Men frågan har betydligt vidare dimensioner. Det framgår av motionen liksom av läronämndens yttrande 1993:9. Inför beslutet om ny kyrkohandbok 1986 aktualiserade läronämnden problemet med det manliga språkets dominans i NT 81, och framhöll att det bör finnas nya möjligheter ”när det gäller det liturgiska språket och dess texter som genom tiderna med rätta anpassas till ett församlingens levande språk i tillbedjan och bön”. I sammanhanget uttrycktes en tillförsikt inför framtiden: ”Det religiösa och liturgiska språkets förnyelse till en större inklusiv känslighet är en process som kommer att växa fram ur en ny medvetenhet.” Läronämndens synsätt framställs i denna del på ett förenklande sätt i bil 1 till CsSkr 1998:4 (s 15).

Den teologiska grundfrågan i motionen handlar om i vad mån endast bibliska bilder (metaforer) skall anses giltiga. Motionärerna hävdar gentemot kyrkohandboksgruppen att den levande traditionen föder nya metaforer som uttryck för trons erfarenheter.

Här bör beaktas att språket hela tiden nyskapas, något som det finns gott om exempel på i kyrkans egen historia. Samtidigt ger nya erfarenheter nya betydelser åt gamla formuleringar. Det är värdefullt att man upptäcker och använder olika bibliska metaforer i handboksarbetet, men också viktigt att i nuet fullfölja kyrkans egen tradition att finna nya bilder och nytt språk. (Ln 1998:10y).

Den svenska evangelieboken är en ekumenisk produkt, såtillvida att den är framtagen i en ekumenisk process och även används av andra samfund än enbart Svenska kyrkan. Vidare är en betydande del av urvalet ekumeniskt såtillvida att andra kyrkors lektionarier bidrog till evangeliebokskommissionens arbete (beskrivet av Lars-Olov Eriksson, kommissionens ordförande i boken *Och hela folket sade Amen – festskrift till Gunnar Weman*).

Kyrkomötet beslöt att anta Den svenska evangelieboken att användas i Svenska kyrkans gudstjänster från och med den första söndagen i advent 2003. Beslutet innebar

förändringar i fråga om vissa söndagars namn, till exempel söndagar i påsktiden, men i huvudsak behölls namnen oförändrade.

En lättläst evangeliebok

Några inomkyrkliga bestämmelser om Svenska kyrkans gudstjänstböcker på lättillgänglig svenska finns inte. Kyrkostyrelsen fastställde den 14 juni 2012 att den nationella nivån ”svarar för att Svenska kyrkans böcker finns tillgängliga på de språk som används i gudstjänster och kyrkliga handlingar samt att influenser från olika språk och traditioner tas tillvara i arbetet med att utveckla Svenska kyrkans gudstjänstliv och böcker”. Till detta skulle kunna räknas att samma material även ska finnas tillgängligt på enkel svenska, i likhet med flera myndigheters styrdokument, även om det inte framgår uttryckligen av kyrkostyrelsens beslut. Myndigheten för tillgängliga medier beskriver det:

Lättlästa texter är skrivna med vardagliga lätta ord, korta meningar och enkel rak kronologi. Texten ska vara luftig och ha få och korta rader. Ofta stöds texten av bilder. Lättläst handlar alltså såväl om språk och innehåll, som om form och bild.

Tidigare behandling i kyrkomötet

Evangelieboken har behandlats vid ett flertal tillfällen i kyrkomötet, främst i samband med de ovan nämnda revisionerna. Kyrkomötet beslutade 2002 om den version av Den svenska evangelieboken som är den nu gällande. Kyrkostyrelsen presenterade i skrivelsen KsSkr 2002:4 Den svenska evangelieboken ett förslag som, tillsammans med 37 motioner med anledning av skrivelsen, behandlades i gudstjänstutskottets betänkande G 2002:1 Den svenska evangelieboken.

Vid 1991 års kyrkomöte instämde både gudstjänstutskottet och läronämnden i tidigare gjorda bedömningar, att samla förslagen till ändringar i väntan på en kommande översyn av kyrkohandboken (KG 1991:4 och Ln 1991:7).

Framför allt är det nyöversättningen av Gamla testamentet som har setts som ett tillfälle att se över de kyrkliga böckerna. När den nya bibelöversättningen i sin helhet är avslutad får denna text följder för texterna bland annat i Evangelieboken och i En liten bönbok. I samband med att dessa böcker skall utkomma i ny upplaga med den nya texten kan också kyrkohandbok och psalmbok utkomma i översedda versioner. Den nya bibelöversättningen är planerad att föreligga till första söndagen i advent 1999 (betänkande G 1996:1).

I kyrkomötet 1998 restes en fråga av relevans för motion 2023:88:

I Centralstyrelsens skrivelse 1998:4 står det att ”epistel- och evangelietexterna främst kommer att ses över utifrån hur texterna inleds och avslutas så att de inte uppfattas som lösryckta ur sitt sammanhang”. Kan man då hoppas att alla de episteltexter som börjar med ”bröder” skall få en mer inkluderande inledning? Finns det också möjlighet att en kort text som episteln på nionde söndagen efter trefaldighet, andra årgången, kunde uttryckas utan att fem gånger betona den kristna församlingen som uteslutande manlig? Detta har naturligtvis att göra med ”om evangeliebokens texter alltid måste följa Bibelkommissionens översättning av Gamla och Nya testamentet”, eftersom denna översättning t.o.m. ”har

kommit att bli mer dominerad av ett maskulint språkbruk än den översättning från 1917 som församlingarna tidigare har varit vana vid”. Även om det grekiska ordet i varje enskilt fall skulle vara maskulint, så är en god översättning inte bara fråga om ord utan översättning från en kultur till en annan [...] (KFråga 1998:5).

Regleringen av användandet av evangelieboken diskuterades vid 1999 års kyrkomöte i samband med kyrkoordningens införande (jfr betänkande 2 KL 1999:1).

Kyrkoordningen om kyrkans böcker och användningen av psalmboken

Enligt 10 kap. 2 § punkt 2 kyrkoordningen åligger det kyrkomötet att fatta beslut om Svenska kyrkans böcker. I 18 kap. 1 § räknas Svenska kyrkans gudstjänstböcker upp: Bibeln, Den svenska kyrkohandboken, Den svenska psalmboken, Den svenska evangelieboken och En liten bönbok. Dessa ska som uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära antas av kyrkomötet. Bestämmelsen i kyrkoordningens 18 kap. 4 § innebär att psalmer i Den svenska psalmboken får bytas ut mot andra psalmer eller församlingssånger om den präst som leder gudstjänsten och den tjänstgörande kyrkomusikern är ense.

Utskottets överväganden

Motion 2023:76 Den lättlästa evangelieboken

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:76.

Utskottet anser att intentionen i motionen är god och delar motionärernas ambition. Det är av stor vikt att säkerställa att Guds ord räcks till alla på ett tillgängligt sätt, oberoende av funktionalitet eller kunskaper i det svenska språket. Samtidigt tar vi inte endast emot Guds ord genom det skrivna ordet eller med endast våra kognitiva förmågor utan det är levande och verksamt på flera plan. Dessutom finns det många uttryckssätt i gudstjänsten som kan öppna upp bibeltexterna, såsom psalmsång eller musik. Utskottet vill betona att det främst är prästens ansvar att tillgängliggöra Guds ord.

Vidare anser utskottet att det redan finns material på marknaden som går att använda för de syften som motionärerna efterfrågar, såsom det av Svenska bibelsällskapet utgivna Nya testamentet på lätt svenska. Att göra det som motionärerna föreslår skulle innebära en ytterligare översättning och bearbetning av Bibeln. Evangelieboken är gudstjänstbok och uttryck för Svenska kyrkans tro bekännelse och lära, varför förändringar och revisioner bör tas om hand enligt gängse förfarande.

Motion 2023:88 av Anne Sörman, Den nya evangelieboken

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:88.

Utskottet anser att motionen är väsentlig och delar motionärens intentioner. Det är av stor vikt att urvalet i evangelieboken är i samklang med vår tid och visar på den mångfald av perspektiv som finns i de bibliska berättelserna. Frågan om urvalet i evangelieboken har varit en del av revisionsuppdraget under de senare revisioner som skett. Med evangeliet om Kristus i centrum kan urvalet behöva genomlysas ur flera synvinklar. Utskottet anser att det skulle kunna läggas till flera perspektiv än de som nu omnämns i motionen. Frågan om ersättningsteologi eller utsatta gruppers perspektiv behöver framkomma i urvalsarbetet.

Svenska bibelsällskapet arbetar just nu med en ny översättning av Nya testamentet som beräknas komma 2026. Om det visar sig att den blir använd i gudstjänstssammanhang och kyrkomötet fattar beslut om att den ska vara gällande bibelöversättning bör det leda till att evangelieboken revideras. Utskottet anser att tiden inte är inne för en revision av evangelieboken. Predikan och psalmvalen ger möjlighet att synliggöra fler perspektiv än vad texten kan göra, eftersom evangeliet alltid måste tolkas in i varje tid.

Uppsala den 6 oktober 2023

På gudstjänstutskottets vägnar

Roger Olsson, ordförande

Karin Tillberg, sekreterare

Beslutande: Roger Olsson, ordförande, Fredrik Stiernstedt, Anna Rapakko, Fredrik Eriksson, Lisa Tegby, Manilla Nordanstig, Torvald Johansson, Mattias Lundberg, Anders Åkerlund, Anna Lindgren, Sven Milltoft, Anna-Karin Åström, Ann-Charlotte Miller, Elise Solberg och Helén Lindbäck.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Lars G Linder, Sofija Lazic Pedersen, Birgitta Nilsson, Johan Garde, Knapp Anna Eriksson, Lars Jakobsson, Agne Arnesson, Jerker Schmidt, Anne Sörman, Kristina Hyse och Åsa Öckerman.

Biskoparna Åke Bonnier och Karin Johannesson har deltagit i utskottets överläggningar.

Särskild mening

Jag önskar framföra särskild mening mot beslutet att avslå motionen och emotser med förväntan det fortsatta samtalet om den framtida revideringen av evangelieboken.

Anne Sörman, ViSK

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2023:12y

Evangelieboken

Läronämndens yttrande över motion 2023:76

Läronämnden understryker att det i Svenska kyrkan är angeläget att på olika sätt språkligt möjliggöra för fler att delta i Svenska kyrkans gudstjänstfirande. Se Ln 2022:2y Kyrkohandbok för Svenska kyrkan på svenskt teckenspråk. Se även tidigare yttranden 2021:2y, 2019:5y, 2005:7y, 2004:1y, 2002:2y.

Läronämnden konstaterar att det generellt sett inte finns läromässiga hinder att ta fram översättningar av bibeltexter formulerade på ett enkelt språk. Sådana exempel finns redan.

Läronämnden vill samtidigt understryka att *Den svenska evangelieboken* är antagen som en av Svenska kyrkans gudstjänstböcker och som sådan ett uttryck för kyrkans tro, bekännelse och lära. Andra bibelöversättningar kan användas som komplement och för särskilda syften, men har inte ställning som ett av Svenska kyrkans grundläggande dokument (se Ln 2016:2y Officiell översättning av Bibeln för barn).

Uppsala den 25 augusti 2023

På läronämndens vägnar

Martin Modéus, ordförande

Ann-Katrin Bosbach, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Martin Modéus, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Marika Markovits, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Åsa Nyström, biskop Erik Eckerdal, biskop Andreas Holmberg, Teresa Callewaert, Ninna Edgardh, Eva-Lotta Grantén, Marta Axner Ims, Håkan Möller, Jesper Svartvik, Mikael Winnige och Johannes Zeiler.

Kyrkomötet Gudstjänstutskottets betänkande 2023:3

Publicering av psalmförslag

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motion 2023:5. Motionen föreslår att kyrkomötet ska uppdra åt kyrkostyrelsen att publicera alla förslag som inkommit i insamlingen av nya psalmer som skett inom ramen för revision av Den svenska psalmboken. Utskottet föreslår att motionen avslås eftersom det inte är juridiskt möjligt att publicera alla förslag som inkommit i insamlingen av nya psalmer.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:5.

Motionens förslag

Motion 2023:5 av Anna-Karin Åström, Publicering av psalmförslag

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att i demokratisk anda publicera alla inkomna förslag till den nya psalmboken offentligt.

Bakgrund

En del av revisionen av Den svenska psalmboken innebär som delprojekt en insamling av nya psalmer. I arbetet med insamlingen är viktiga aspekter transparens, rätts-säkerhet och Svenska kyrkans egna demokratiska processer. Det innebär bland annat att följa rådande lagstiftning såsom upphovsrättslagstiftning samt kyrkoordningen och den däri reglerade offentlighetsprincipen. Det i sin tur innebär ett antal åtgärder och tillvägagångssätt.

Den e-tjänst som byggts upp för att hantera de inkomna psalmerna tillgodoser gällande regler om upphovsrätt, diarieföring och offentlighet. Detta sker dels genom att förslagslämnarna redan vid inlämningen bifogat uppgifter om upphovsrätts-innehavare, dels genom att varje förslag diarieförts enligt gängse ordning för inkommande ärenden till Svenska kyrkan som trossamfund.

För arbetsprocessen med det insamlade materialet finns ett antal arbetsgrupper. De innehåller representation från de fyra profilerna – diakon, musiker, pedagog och präst, olika delar av landet, olika fromhetstraditioner, olika åldrar och kön. Materialet är i ett tidigt skede anonymiserat vad gäller upphovsrättsinnehavare, för att säkerställa en opartisk bedömning.

Arbetsprocessen innebär också förankring i Svenska kyrkans gemensamma ansvarslinje, beslutande organ och Svenska kyrkans tro bekännelse och lära.

I likhet med övriga gudstjänstböcker som Svenska kyrkan haft att fatta beslut om, kommer materialet att skickas på remiss till församlingar och pastorat, för att församlingarna ska få möjlighet att pröva det.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:5.

Utskottet konstaterar att det inte är juridiskt möjligt att kyrkomötet, som motionären föreslår, ska uppdra till kyrkostyrelsen att publicera alla förslag som inkommit i insamlingen av nya psalmer. Dock kan det ske när arbetet är avslutat, så att materialet är tillgängligt i sin helhet för framtida forskning.

I en framtida remissbehandling kommer det att bli möjligt att i församlingarna prova ett urval av de psalmer som samlats in. Genom bland annat remissbehandlingen värnas den demokratiska ordning som efterfrågas i motionen.

Uppsala den 5 oktober 2023

På gudstjänstutskottets vägnar

Roger Olsson, ordförande

Ann-Katrin Bosbach, sekreterare

Beslutande: Beslutande: Roger Olsson, ordförande, Fredrik Stiernstedt, Anna Rapakko, Fredrik Eriksson, Lisa Tegby, Manilla Nordanstig, Torvald Johansson, Mattias Lundberg, Anders Åkerlund, Anna Lindgren, Sven Milltoft, Anna-Karin Åström, Ann-Charlotte Miller, Elise Solberg och Helén Lindbäck

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Lars G Linder, Sofija Lazic Pedersen, Birgitta Nilsson, Johan Garde, Knapp Anna Eriksson, Lars Jakobsson, Agne Arnesson, Jerker Schmidt, Anne Sörman, Kristina Hyse och Åsa Öckerman.

Biskoparna Åke Bonnier och Karin Johannesson har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet Gudstjänstutskottets betänkande 2023:4

Om fasta och måltider

Sammanfattning

I detta betänkande behandlas motionerna 2023:89 Klimatfasta, liturgisk fasta och vegonorm och 2023:102 Vegetariska måltider på kyrkomötet.

I motion 2023:89 föreslås att klimatfasta ska råda i hela Svenska kyrkans liv till dess att de globala målen uppnås. Motionen föreslår även att på lämpligt sätt verka för att ge möjlighet för de församlingar som så önskar att använda fastetidens liturgiska färger, texter och böner kyrkoåret om. Utskottet delar enhälligt den vanda och oro över hotet mot skapelsen som motion 2023:89 ger uttryck för. Utskottet vill lyfta fram hur klimatnödläget och arbetet för att upprätta skapelsen kan bidra till internationell solidaritet, generositet och gemenskap, något som kan belysas särskilt under kyrkoårets två fasteperioder och i de fastekampanjer som sker då. Detta bör dock inte ske genom att betona botgörelsen och genom att leva i ständig fasta. Utskottet vill även betona vikten av lokalt engagemang som bidrar till hopp och handlingskraft, och ett fortsatt arbete i stift och församlingar sker för att visa goda exempel som bidrar till klimatomställningen. Det är viktigt att kyrkan förkunnar det kristna hoppet i svåra tider. Även i tider av katastrof och stort mänskligt lidande, vilket klimatkrisen också kan betraktas som, har kyrkan fortsatt att fira hela sitt rika kyrkoår.

Motion 2023:89 föreslår genom en tredje punkt att som en del av klimatfastan och för att föregå med gott exempel, införa vegonorm på kyrkomötets sessioner från och med 2024. I motion 2023:102 föreslås att kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkomötets presidium att se till att minst en måltid per dag under kyrkomötets samtliga sammanträdesdagar är helt vegetarisk. Vad gäller den tredje punkten i motion 2023:89 och motion 2023:102 anser utskottet att det motionärerna efterlyser är en fråga för kyrkomötets presidium att besluta om. Samtidigt ställer sig utskottet i likhet med De Ungas Kyrkomöte positiva till de bakomliggande faktorerna som en vegetarisk omväxling medför. Utskottet vill uttrycka sin tillit till att kyrkomötets presidium fattar klimatfrämjande beslut.

Till beslutet finns ett särskilt yttrande och tre särskilda meningar.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

Kyrkomötet beslutar att

1. avslå motion 2023:89, punkt 1,
2. avslå motion 2023:89, punkt 2,
3. avslå motion 2023:89, punkt 3,
4. avslå motion 2023:102.

Motionernas förslag

Motion 2023:89 av Anne Sörman, m. fl., Klimatfasta, liturgisk fasta och vegonorm

Kyrkomötet beslutar att

1. uppdra till kyrkostyrelsen att verka för att klimatfasta ska råda i hela Svenska kyrkans liv och uttryck med början från stora fastan 2024 och fram till år 2030, eller till dess att de globala målen har uppnåtts,
2. uppdra till kyrkostyrelsen att på lämpligt sätt verka för att ge möjlighet för de församlingar som önskar använda fastetidens liturgiska färger, texter och böner kyrkoåret om, med undantag för de större helgdagarna från och med stora fastan 2024 till och med 2030 eller tidigare om de globala målen uppnåtts,
3. uppdra till kyrkomötets presidium att som en del av klimatfastan och för att föregå med gott exempel, införa vegonorm på kyrkomötets sessioner från och med 2024.

Motion 2023:102 av Eva-Maria Munck m.fl., Vegetariska måltider på kyrkomötet

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkomötets presidium att se till att minst en måltid per dag under kyrkomötets samtliga sammanträdesdagar är helt vegetarisk.

Yttrande från läronämnden

Läronämnden har yttrat sig över motion 2023:89 i Ln 2023:13y, *bilaga 1*.

Bakgrund

Motionerna 2023:89 och 2023:102 rör områden som klimatansvar, kyrkoåret, evangelieboken, gudstjänster samt kyrkomötets miljöpolicy. Områdena har behandlats ett flertal gånger av kyrkomötet. Redan idag finns i linje med motionens förslag möjlighet att använda fastetidens texter och teman. Beslutet åvilar församlingen och hör i annat fall hemma hos domkapitlet.

Klimatansvar

Svenska kyrkans färdplan för klimatet antogs av kyrkostyrelsen 2019. Färdplanen skapar en gemensam klimatstrategi för hela Svenska kyrkan och svarar på biskoparnas uppmaningar i *Ett biskopsbrev om klimatet*. *Svenska kyrkans färdplan för klimatet* har tre övergripande effektmål som genom olika etappmål ska uppnås senast år 2030.

Färdplanen lyfter fram att ansvar och behovet av handling är nödvändigt, men att kyrkans uppdrag inte i första hand är att tala om människans misslyckande, brister och felgrepp. I evangelisk-luthersk tradition är ordens uppgift alltid att befria, förlåta synd och lösa människan från den skuld som tynger henne. Färdplanen lyfter också fram att *Ett biskopsbrev om klimatet* påminner om gudstjänstens logik som också är förkunnelsens logik. I gudstjänstens syndabekännelse erkänner vi att vi har del av världens bortvändhet från Gud. Detta är också något som kommer till uttryck i varje gudstjänst och i hela kyrkoårets rytm.

Svenska kyrkan verkar ekumeniskt inom ramen för *Sveriges kristna råd* (SKR). Inom SKR uppmärksammas *Skapelsetid*, ett världsvitt ekumeniskt initiativ där kyrkor och samfund i bön, gudstjänst och handling söker vägar att värna den jord Gud älskar. Perioden infaller varje höst med start den 1 september, på världsböndagen för skapelsen,

och avslutas den 4 oktober, på den Helige Franciskus dag. Ett gudstjänst- och inspirationsmaterial arbetas också fram inom ramen för *Skapelsetid*, den s.k. *Celebration guide*.

G 2023:4

Kyrkoåret

Kyrkoårets grundstruktur tillhör det allmänkyrkliga arvet. Den svenska evangelieboken är ett uttryck för Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära. Kyrkoårets söndagar visar både på vilka kristna högtider som är centrala i den världsvida kyrkan och vilka högtider som är specifika för den svenska kristenheten och Svenska kyrkan. Kyrkoåret, dess helg- och högtidsdagar, regleras i kyrkoordningen 28 kap. I kapitlets inledningstext konstateras att kyrkoårets tyngdpunkt vilar i Guds frälsningsverk och att människans liv knyts till det.

Genom kyrkoåret får kyrkan och den enskilda människan möjlighet att ta del av och leva sig in i avgörande händelser i Jesu liv och hans undervisning. Genom att knytas till och klädas i olika skeenden under årets gång, kulturella seder och bruk, musik och liturgi, får budskapet en åskådlighet som gör att människan kan få uppleva hur Jesus Kristus varje kyrkoår på nytt kommer till sin kyrka och varje människas liv. (KO 28 kap. Inledningen)

I G 2003:3 menade gudstjänstutskottet, i samstämmighet med läronämnden, att det då inte fanns anledning att ta något beslut rörande en kommande revidering av *Den svenska evangelieboken*. Då kyrkomötet 2002 beslutat fastställa *Den svenska evangelieboken* såg läronämnden (2003:19y) inte anledning att avge sakyttrende över ett förslag till ny revidering.

Fastan

Fastan har särskilt behandlats i G 2014:4. Fastan har en mycket lång tradition i den kristna kyrkan. I olika tider och i olika fromhetstraditioner har fastan tagit sig olika uttryck och i den kristna traditionen finns olika fasteperioder. I Svenska kyrkan inleds det som ofta i dagligt tal brukar benämnas som fastetiden med askonsdagen och sträcker sig, ungefär sex veckor framåt, till påsk. En annan större fasteperiod är julfastan. Fastetiderna markeras i Svenska kyrkan inte minst av att gudstjänsterna får en annan karaktär i såväl ord som musik.

Under fastetiden före påsk genomför varje år Act Svenska kyrkan sin fastekampanj till förmån för det internationella arbetet. Genom fastekampanjen sätts fastan in i ett större perspektiv av rättvisa och solidaritet med hela skapelsen. År 2013 kom den första i en serie av den så kallade *Ärkebiskopens fastebok* för enskild eller gemensam reflektion under fastetiden. Båda perspektiven är viktiga och går inte att skilja från varandra.

Gudstjänstutskottet har tidigare menat att det är viktigt att fastan framför allt aktualiseras i församlingen (G 2014:4). Det kan ske inom ramen för församlingens grundläggande uppgift, i gudstjänstens liturgi och predikan, samtal med mera. Utskottet föreslog därför 2014 att motion 2014:40, som avsåg ett uppdrag till kyrkostyrelsen att kartlägga hur vanor kring fastan konkret och teologiskt tillämpas inom Svenska kyrkans församlingar, skulle avslås och kyrkomötet beslutade att bifalla utskottets förslag.

Gudstjänsten

Gudstjänsten regleras i 17 kap. kyrkoordningen. För att göra avsteg från det som ska gälla i varje församling behövs domkapitlets medgivande. (17 kap. 3 §)

Användningen av Svenska kyrkans gudstjänstböcker regleras i 18 kap. kyrkoordningen. Vid ett visst tillfälle eller under en viss tid får annan gudstjänstordning eller musik än den som ingår i kyrkohandboken och andra psalmer och församlingssånger än de som ingår i psalmboken användas. Beslut om detta fattas i huvudsak av kyrkoherden efter medgivande av församlingens kyrkoråd eller församlingsråd. Ett sådant beslut ska genast anmälas till domkapitlet.

Vegetariska måltider på kyrkomötet

Bland kyrkomötets styrdokument finns *Miljöpolicy för kyrkomötet*. Policyn omfattar kyrkomötet och nämnder på den nationella nivån som kyrkomötet utser. Kyrkomötets presidium ansvarar för att policyn regelbundet följs upp. I policyn sägs bland annat att miljöperspektiv ska genomsyra verksamheten och att miljöarbetet därför ska vara en väl integrerad del i planeringen och utförandet av verksamheten.

Utskottets överväganden

Motion 2023:89 Klimatfasta, liturgisk fasta och vegonorm

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:89.
--

Utskottet delar enhälligt den vända och oro över hotet mot skapelsen som motion 2023:89 ger uttryck för. Utskottet vill lyfta fram hur klimatnödläget och arbetet för att upprätta skapelsen samtidigt kan bidra till internationell solidaritet, generositet och gemenskap, något som kan belysas särskilt under kyrkoårets två fasteperioder och i de fastekampanjer som sker då.

Utskottet menar dock att detta inte bör ske genom att betona botgörelsen och genom att leva i ständig fasta. Det skulle riskera att skrämja bort och alienera, snarare än att bidra till att visa på hur kyrkan kan vara relevant i klimatkrisens tid. Utskottet vill även betona vikten av lokalt engagemang som bidrar till hopp och handlingskraft, och ett fortsatt arbete i stift och församlingar sker för att visa goda exempel som bidrar till klimatomställningen och som åstadkommer skillnad utifrån lokala förutsättningar.

Det är viktigt att kyrkan förkunnar det kristna hoppet i svåra tider, något som har präglat hela kyrkans historia. Även i tider av katastrof och stort mänskligt lidande, vilket klimatkrisen också kan betraktas som, har kyrkan fortsatt att fira hela sitt rika kyrkoår.

Motion 2023:102 Vegetariska måltider på kyrkomötet

Utskottets förslag: Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2023:102.

Utskottet föreslår avslag på motion 2023:102 då det som motionären efterlyser är en fråga för kyrkomötets presidium att besluta om. Samtidigt ställer sig utskottet i likhet med De Ungas Kyrkomöte positiva till de bakomliggande faktorerna som en vegetarisk omväxling medför. Utskottet vill uttrycka sin tillit till att kyrkomötets presidium fattar klimatfrämjande beslut.

På gudstjänstutskottets vägnar

Roger Olsson, ordförande

Karin Tillberg, sekreterare

Beslutande: Roger Olsson, ordförande, Fredrik Stiernstedt, Anna Rapakko, Fredrik Eriksson, Lisa Tegby, Manilla Nordanstig, Torvald Johansson, Mattias Lundberg, Anders Åkerlund, Anna Lindgren, Sven Milltoft, Anna-Karin Åström, Ann-Charlotte Miller, Elise Solberg och Fredrik Sidenvall.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Hilde Klasson, Lars G Linder, Sofija Lazic Pedersen, Birgitta Nilsson, Johan Garde, Knapp Anna Eriksson, Lars Jakobsson, Agne Arnesson, Jerker Schmidt, Birgitta Thörn, Anne Sörman, Kristina Hyse, Åsa Öckerman och Helén Lindbäck.

Biskoparna Åke Bonnier och Karin Johannesson har deltagit i utskottets överläggningar.

Särskilt yttrande

Undertecknad reserverar mig mot att betänkandet på ett normativt sätt använder begreppet ”klimatnödläge”. Då detta begrepp används för att motivera även brottsliga handlingar för att protestera i klimatfrågan anser jag att begreppet är farligt att bejaka. Det ankommer på rikets demokratiska institutioner att inom ramen för beredskapen ta ställning till nödlägen som förändrar eller upphäver gällande rättsordningar och rättsnormer.

Fredrik Sidenvall

Särskild mening 1

Jag reserverar mig mot utskottets beslut att avslå motionen och vidhåller behovet av att fördjupa kyrkans klimatansvar och den omställning till yttre och inre hållbarhet (som även är en del av "färdplan för klimatet") liksom behovet av att gestalta både klimatångest, solidaritet och hopp i gudstjänstliv och liturgi.

Jag uppmanar kommande kyrkomöten att lyssna till De Ungas Kyrkomöte (som till exempel bejakar att vegonorm iakttas på kyrkomötets sessioner) och att hämta inspiration och kunskap från Equmeniakyrkans arbete med klimatfasta och från teologiska rörelser som Den åttonde dagen.

Anne Sörman

Särskild mening 2

Jag anser, liksom även flera i utskottet betonade i muntliga överläggningarna, att intensionen bakom motionen 2023:89 är viktig. Dock riskerar motionens förslag för hur inom kyrkan hantera frågan om klimatkrisen verka kontraproduktivt. Det är viktigt att kyrkan, som står för att ge hopp, lyfter möjligheter hur vi alla kan bidra till positiva klimatförändringar, inte skrämmer eller förvirrar genom färgförändringar. Ordet fasta, i detta sammanhang, kanske heller inte uppfattas som ett lösningsfokuserat

handlande för positiva livsstilsförändringar i klimatets tjänst, utan något enbart svår-förståeligt, väldigt jobbigt och som kräver stora offer. Många människor reagerar med ”huvudet i sanden” på alltför skrämmande krav. I stället borde kyrkan arbeta proaktivt med att sprida goda exempel på hur vi alla kan göra något för att stärka och rädda klimatet och i och med det vårt uppdrag som kristna att vårda Guds skapelse!

Åsa Öckerman

Särskild mening 3

Jag ställer mig, liksom De Ungas Kyrkomöte, positiv till att uppmuntra kyrkomötet att våga ta samma beslut som dem om helvegetarisk kost, under kyrkomötet. Att det redan finns en miljöpolicy för arrangemanget är utmärkt, och ifrågasätts inte. Men De Ungas Kyrkomötes önskan om närproducerad, låg miljöpåverkan, bakgrundskontroll och transportaspekter är viktiga och tacknämliga i sammanhanget, och enligt min åsikt pekar de eventuellt på att det vore önskvärt med att en enkel hållbarhetsredovisning för kyrkomötets fysiska försörjning borde tillställas kyrkomötet för ökad kännedom hur dessa frågor bedöms och hanteras.

Åsa Öckerman

Kyrkomötet
Läronämndens yttrande 2023:13y

Kyrkoårets användning i orostid

Läronämndens yttrande över motion 2023:89

I kyrkans gudstjänstfirande gestaltas tron i hela dess bredd. Liksom i tidigare yttranden Ln 1995:510 och Ln 1994:506 konstaterar läronämnden att kyrkoårets grundstruktur tillhör det allmänkyrkliga arvet.

Adventstiden och fastetiden kan liksom särskilda fastedagar i veckan på ett särskilt sätt lyfta fram vår kallelse till omvändelse. Ingenting hindrar att texter och teman från en del av kyrkoåret används också under andra tider på året. Däremot kan de inte ersätta *Den svenska evangeliebokens* kyrkoårsbundna läsningar i huvudgudstjänsten.

Läronämnden vill dock understryka att kyrkoåret som helhet, liksom den valfrihet som finns i *Kyrkohandbok för Svenska kyrkan*, rymmer rika möjligheter att i gudstjänstens ord och fysiska gestaltning uttrycka såväl tacksamhet över Guds skapelse som ångest och vanda över allt som idag hotar dess rikedom och livsmöjligheter.

Uppsala den 25 augusti 2023

På läronämndens vägnar

Martin Modéus, ordförande

Ann-Katrin Bosbach, sekreterare

Närvarande: Ärkebiskop Martin Modéus, ordförande, biskop Karin Johannesson, biskop Marika Markovits, biskop Åke Bonnier, biskop Johan Dalman, biskop Mikael Mogren, biskop Fredrik Modéus, biskop Johan Tyrberg, biskop Susanne Rappmann, biskop Sören Dalevi, biskop Eva Nordung Byström, biskop Åsa Nyström, biskop Erik Eckerdal, biskop Andreas Holmberg, Teresa Callewaert, Ninna Edgardh, Eva-Lotta Grantén, Marta Axner Ims, Håkan Möller, Jesper Svartvik, Mikael Winninge och Johannes Zeiler.

